

FINANSOWANIE OŚWIATY W JEDNOSTKACH SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO W POLSCE

FINANCING EDUCATION IN LOCAL GOVERNMENT UNITS IN POLAND

Mieczysław Adamowicz^{1(A,B,C,D,E,F,G)}, Michał Kmiecinski^{2(A,B,C,D,F)}

¹Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

²Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Adamowicz M., Kmiecinski M. (2017), *Finansowanie oświaty w jednostkach samorządu terytorialnego w Polsce*. Rozprawy Społeczne, 11 (1), s. 68-78.

Wkład autorów:

- A. Zaplanowanie badań
- B. Zebranie danych
- C. Dane – analiza i statystyki
- D. Interpretacja danych
- E. Przygotowanie artykułu
- F. Wyszukiwanie i analiza literatury
- G. Zebranie funduszy

Streszczenie

Oświata finansowana jest głównie ze środków budżetu państwa transferowanych do jednostek samorządu terytorialnego w formie subwencji i dotacji. Około 62% subwencji oświatowej otrzymują gminy. Niedostatek środków z budżetu szkoły uzupełniają z zasobów własnych oraz ze źródeł funduszy Unii Europejskiej, różnych fundacji i źródeł prywatnych. Wielkość subwencji oświatowej ustalana jest według algorytmu przyjmowanego dla konkretnego roku i dzielona między jednostki samorządu terytorialnego (JST) według liczby uczniów. Przy naliczaniu subwencji brany jest pod uwagę stopień awansu zawodowego nauczycieli, liczbę uczniów niepełnosprawnych, typ szkoły i in. W budżecie państwa ustala się także środki na wychowanie przedszkolne i inne cele takie, jak np. wyprawka szkolna. Poziom wykorzystania części oświatowej subwencji ogólnej przez samorządy jest zróżnicowany. Samorządy finansują z własnych źródeł szereg zadań oświatowych powierzając je organom obsługi ekonomiczno-administracyjnej szkół. Finansowanie zadań oświatowych z Programów Europejskich stanowiło znaczące wsparcie dla jakości oświaty i rozwoju kompetencji.

Słowa kluczowe: finansowanie oświaty, budżet państwa, sytuacja oświatowa, dotacje celowe, algorytm podziału subwencji oświatowej

Summary

Education is financed mostly by the national budget funds transferred to the local government units in the form of subsidies and grants. About 62% of those educational subsidies are received by communes. Schools compensate for the deficiency of budget funds with their own resources and with the resources from UE, from various foundations or private sources. The amount of the educational subsidy is determined according to an algorithm adopted for a given year and is divided between local government units on the basis of the number of schoolchildren. While calculating the subsidy, the teachers' professional advancement degree, the number of disabled schoolchildren, type of school and other factors are taken into consideration. The resources for pre-school education and for different purposes, like school supplies, are provided for in the national budget. The extent to which local government units consume the educational component of the general subsidy is varied. Local governments finance educational activities from their own resources, by assigning them to bodies responsible for economic and administrative support of schools. The financing of educational tasks using EU funds has constituted significant support for the quality of education and development of competences.

Keywords: financing education, national budget, educational situation, designated grants, algorithm for dividing educational subsidy

Tabele: 0

Ryciny: 6

Literatura: 21

Otrzymano: 12.05.2016

Zaakceptowano: 16.06.2016

Wstęp

Wysoka jakość nauczania w głównej mierze zależy od odpowiedniego nakładu finansowego, który zapewnia odpowiednią infrastrukturę i dobrą kadrę pedagogiczną. W okresie dominacji gospodarki centralnie planowanej oraz wczesnych lat po transformacji ustrojowej środki przeznaczone na oświa-

te były niewystarczające. Powodowało to różnego rodzaju niedociągnięcia, co skutkowało obniżeniem standardów nauczania. W okresie transformacji oświata poddana była wielu reformom, trudno jednak powiedzieć, że aktualny stan oświaty jest stanem optymalnym. Ważne są zatem badania nad funkcjonowaniem oświaty w tym nad jej finansowaniem.

Adres korespondencyjny: Mieczysław Adamowicz, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, ul. Siderska 95/97, 21-500 Biała Podlaska, e-mail: adamowicz.mieczyslaw@gmail.com, tel.: 83 344 99 00

Copyright by: Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Mieczysław Adamowicz, Michał Kmiecinski

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjne-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Celem pracy jest przedstawienie źródeł i systemu finansowania jednostek oświatowych z budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego i źródeł zewnętrznych. Praca wykonana na analizie norm prawnych, danych statystycznych GUS oraz literatury problemu.

Źródła finansowania jednostek oświatowych

Jednostki oświatowe wykorzystują środki z budżetu państwa, budżetów JST, źródeł pozabudżetowych w tym Unii Europejskiej.

Finansowanie oświaty ze środków budżetu państwa

Finansowanie oraz organizowanie zadań oświatowych należy do jednych z najważniejszych obowiązków nałożonych na państwo. Potrzeba zaangażowania wynika przede wszystkim z występowania nierówności dochodowych i społecznych wśród obywateli. Biedniejsze grupy społeczne nie była w stanie ponieść całości kosztów bezpośrednich i pośrednich związanych z finansowaniem nauki. Skutkiem tego dzieci z niezamożnych rodzin otrzymałyby niższe wykształcenie w stosunku do uczniów, których rodziców stać byłoby na sfinansowanie edukacji. Dlatego dzięki udziałowi państwa w finansowaniu i organizowaniu oświaty wszystkie osoby w wieku szkolnym, niezależnie od dochodów rodziny mają równą szansę na zdobycie wykształcenia (Korolewska 2010).

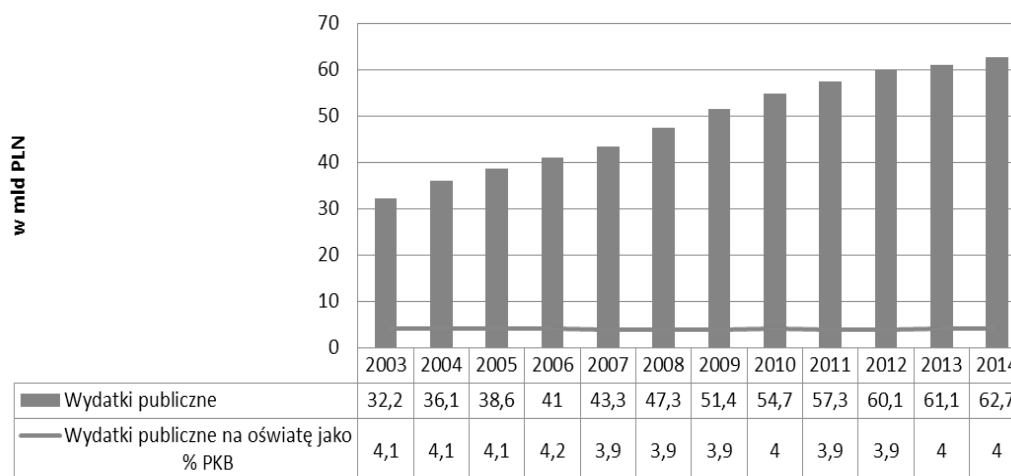
Edukacja przynosi korzyści dla obywateli i całego społeczeństwa. Wykształcenie wpływa na jakość i wydajność pracy oraz na przystosowanie się do zmian powodowanych postępem technologicznym (Barr 1993) i wpływa na długoterminowy wzrost PKB, przyspiesza wzrost i rozwój kraju.

Finansowanie edukacji w Polsce reguluje szereg aktów prawnych, w tym: Konstytucja RP, Ustawa

o systemie oświaty, Ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, Ustawa o finansach publicznych.

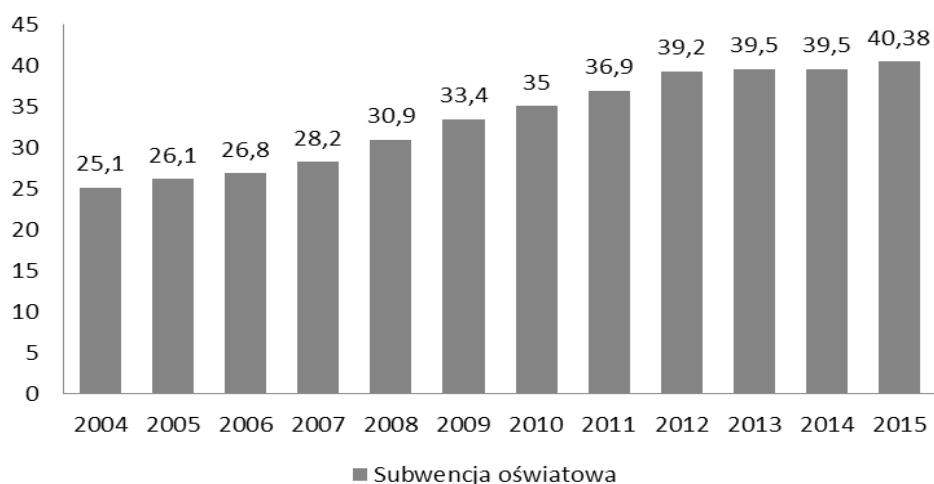
Środki finansowe na oświatę pochodzą głównie z budżetu państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego (JST). Edukacja dodatkowo może też być dotowana z różnych źródeł pozabudżetowych, takich jak fundacje, stowarzyszenia oraz gospodarstwa domowe. Wydatki publiczne ponoszone na oświatę i wychowanie w 2014 roku wyniosły ok. 66,7 mld zł. Według ryciny 1 w latach 2003-2014 występował systematyczny wzrost wydatków publicznych ponoszonych na oświatę oraz stabilny udział tych wydatków w PKB kraju na poziomie 4%. Oznacza to, że wydatki na oświatę są zwiększane proporcjonalnie do wzrostu PKB.

Większość nakładów ponoszonych przez państwo na oświatę jest transferowana do budżetów jst w postaci części oświatowej subwencji ogólnej oraz dotacji celowych na zadania bieżące lub inwestycyjne. Pozostała część jest bezpośrednio wykorzystywana przez dysponentów budżetu państwa m.in. na: funkcjonowanie szkolnictwa artystycznego, funkcjonowanie ogólnopolskich jednostek doskonalenia nauczycieli, okręgowych i centralnych komisji egzaminacyjnych oraz organizowanie szkół dla dzieci obywateli polskich, którzy czasowo przebywają za granicą, funkcjonowanie placówek oświatowych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich oraz przywieszonych, funkcjonowanie kuratoriów oświaty, finansowanie udziału wkładu własnego przy realizacji programów wspólnotowych UE (Korolewska 2010). W ramach Edukacyjnej Opieki Wychowawczej finansowano przede wszystkim: stypendia i pomoc materialną dla uczniów, internaty placówek artystycznych, kolonie oraz obozy dla dzieci i młodzieży (Korolewska 2010). Na tę grupę wydatków w 2014 roku przeznaczono ok. 4,7 mld w kategorii

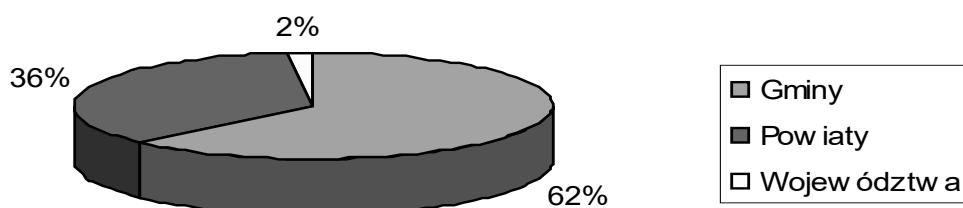

Rycina 1. Wydatki publiczne na oświatę w latach 2003-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Rycina 2. Część oświatowa subwencji ogólnej na przestrzeni lat 2004-2015 w mld zł
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Finansów.

Rycina 3. Szacunkowy podział środków subwencji oświatowej dla JST w 2015 roku
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ustawy budżetowej na 2015 rok.

„Oświata i Wychowanie” oraz 0,6 mld w „Edukacyjna Opieka Wychowawcza”, co dawało ok. 6-7% ogółu wydatków na oświatę¹. Środki budżetowe na oświatę przybierają formę subwencji oświatowej. Subwencje dla JST przyznawane są bezzwrotnie i nieodpłatnie.

Subwencja oświatowa może być definiowana jako transfer środków pieniężnych przesyłanych jako wydatek z budżetu państwa na zwiększenie zasobów finansowych JST spowodowanych zbyt niskimi dochodami pozyskiwanymi ze źródeł własnych (Ofiarski 2002). Środki z tego źródła mogą być przekazywane na dowolny cel mieszczący się w zadaniach JST. Subwencje ogólne stanowią dochód dla jednostek samorządu terytorialnego i składają się w przypadku gmin w powiatach i województwach ta subwencja dzieli się na wyrównawczą, regionalną i oświatową (Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, Art. 7). Najważniejszą częścią subwencji jest część oświatowa.

Na rycinie 2 zaprezentowano wysokość części oświatowej subwencji ogólnej na przestrzeni lat

2004-2015. Od 2004 roku środki w postaci subwencji ogólnej przekazywane samorządom wzrosły o ok. 62% z 25 mld zł w 2004 roku do 39,5 mld zł w 2014r. Ustawa budżetowa na 2015 rok przewidywała subwencję oświatową na poziomie 40,4 mln. zł. Dodatkowe środki przeznaczone były przede wszystkim na koszty związane z obowiązkiem przyjęcia dzieci 6-letnich do szkół podstawowych (Ustawa budżetowa na rok 2015 z dnia 15 stycznia).

Z ogólnej zmiany subwencji oświatowej w 2015 gminy otrzymały ok. 25,22 mld zł (ok. 62%), powiaty 14,30 mld zł (36%), a województwa tylko 0,68 mld zł (2%).

Część oświatowa subwencji ogólnej przeznaczana jest na sfinansowanie zadań oświatowych wykonywanych przez JST. Wielkość subwencji oświatowej dla wszystkich samorządów określa co roku ustawa budżetowa. Minimalną wysokość środków gwarantują przepisy. Kwota subwencji oświatowej ustalana jest w wysokości całości kwoty nie mniejszej niż przyjętej w ustawie budżetowej w roku bazowym skorygowanej o kwotę wydatków z tytułu zmiany wykonywanych zadań oświatowych. Od tej kwoty odlicza się też 0,4% środków, które przeznaczone są na rezerwę celową. Kwota części oświatowej subwencji ogólnej dzielona jest pomiędzy poszczególne JST za pomocą algorytmu określanego co roku

¹ Dział 801 „Oświata i wychowanie” oraz dział 854 „Edukacyjna opieka wychowawcza” wg Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczegółowej kwalifikacji dochodów i wydatków oraz przychodów i rozchodów środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. z dn. 12 marca 2010 r.), za 2014 r.

przez Ministra w drodze rozporządzenia (Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, Art. 28). Aktualna struktura algorytmu obowiązuje od roku 2000, niemal co roku modyfikowane są wartości niektórych jego wag. Wzór tego algorytmu jest następujący (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2014r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2015):

$$SO = SOA + SOB + SOC$$

gdzie znaczenie poszczególnych symboli jest następujące:

- **SO** – część oświatowa po odliczeniu rezerwy,
- **SOA** – część bazowa, liczba uczniów przeliczeniowych w szkołach,
- **SOB** – część uzupełniająca, liczba uczniów przeliczeniowych w JST przy uwzględnieniu różnych grup uczniów chodzących do placówek oświatowych prowadzonych przez JST. Algorytm dla tych grup wyznacza odpowiedni współczynnik (wagę), który po przemnożeniu przez wielkość danej grupy osób uczących się daje właściwą liczbę uczniów przeliczeniowych.
- **SOC** – w części tej liczebność uczniów przeliczeniowych obliczana jest dla dwóch rodzajów zadań pozaszkolnych. Pierwszy rodzaj występuje w tych jednostkach, gdzie jest wyraźnie wyznaczona liczba korzystających. np. prowadzenie przedszkoli specjalnych, internatów czy schronisk młodzieżowych. Dla każdego zadania przyporządkowana jest odpowiednia waga. Druga grupa zadań obejmuje te placówki, gdzie nie można przewidzieć dokładnej liczby korzystających np. zarządzanie biblioteką pedagogiczną czy przychodnią pedagogiczno-psychologiczną. Waga stosowana jest do całości uczniów chodzących do szkół usy-

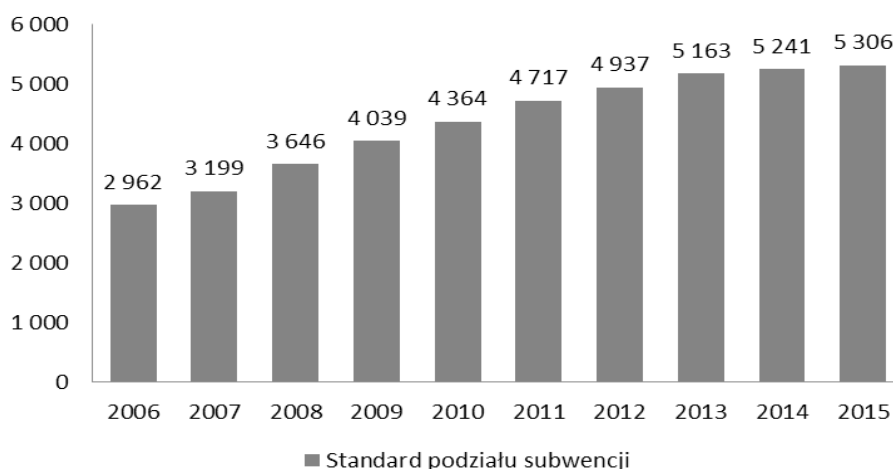
tuowanych w danej JST, niezależnie od organu prowadzącego (Herbst, Herczyński i in. 2009).

Subwencja dzielona jest dla każdej JST proporcjonalnie do liczby uczniów przeliczeniowych. Dzięki części SOA, SOB i SOC można określić liczbę tych uczniów dla danego samorządu. Gdy doda się te wielkości dla wszystkich JST, powstaje pełna liczba uczniów przeliczeniowych dla całego kraju, która umożliwia wyznaczenie tzw. Standardu podziału subwencji. Standard określa kwotę subwencji, naliczaną na pojedynczego ucznia szkoły podstawowej. Oblicza się go poprzez podzielenie pełnej kwoty subwencji przez liczbę uczniów przeliczeniowych w całym kraju. Po pomnożeniu kwoty standardu podziału subwencji przez liczbę uczniów przeliczeniowych dla danej JST uzyskuje się kwotę subwencji oświatowej dla danej JST (Herbst, Herczyński i in. 2009).

Rycina 4 przedstawia przybliżone wartości standardu podziału subwencji w latach 2000-2015. Widać na nim systematyczny wzrost nakładów ponoszonych na jednego ucznia. W 2015 roku według szacunkowych danych kwota ta wyniosła 5306 zł.

Dla dokonania wszystkich wyżej opisanych czynności związanych z obliczaniem i przyznaniem subwencji oświatowej niezbędny jest odpowiedni zasób informacji, do którego dostęp zapewnia System Informacji Oświatowej (SIO).

Opisany wyżej algorytm wykorzystuje szereg współczynników numerycznych (tzw. wag) dla danej JST. Dzieli się je na wagi dla zadań szkolnych oraz pozaszkolnych. W 2015 roku liczba wag dla zadań szkolnych, czyli część SOA i SOB ze wzoru wynosi odpowiednio 5 i 33, natomiast dla zadań pozaszkolnych wyszczególnionych jest 14 wag (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2014r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2015). W porównaniu z rokiem 2000, kiedy łącznie funkcjonowało 14 wag dla zadań szkolnych i 7 wag dla zadań pozaszkolnych, widać ponad dwukrotny wzrost wag na przestrzeni

Rycina 4. Standard podziału subwencji na jednego ucznia w latach 2000-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Edukacji Narodowej o subwencji oświatowej.

piętnastolecia. Wzrost liczby wag powodował systematyczne zwiększanie się udziału procentowego i kwotowego części SOB, SOC, a jednoczesny spadek SOA. Mimo to część ta ma największe znaczenie przy obliczaniu wysokości subwencji (ok. 70%).

Podczas obliczania części oświatowej subwencji ogólnej dla poszczególnych gmin brana jest także pod uwagę liczba uczniów uczęszczających do placówek niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych. Jednostka samorządu terytorialnego ma obowiązek udzielania dotacji szkołom niepublicznym. Środki te zależne są od liczby uczniów uczęszczających do danej placówki i obliczane są przez ustalenie średnich wydatków ponoszonych na ucznia. Wagi są także dostosowane do osób uczących się w trybie zaocznym lub wieczorowym i uwzględniają fakt, że program nauczania dla tych uczniów przewiduje mniejszą liczbę godzin lekcyjnych w roku szkolnym. Od 2001 roku dla szkół publicznych i niepublicznych wagi wynoszą dla młodzieży (nauczanie obowiązkowe) po 1, natomiast dla dorosłych odpowiednio po 0,7 i 0,35 (Herbst, Herczyński i in. 2009).

Algorytm podziału subwencji oświatowej składa się z wag odnoszących się do zadań szkolnych i pozaszkolnych. Współczynnikami liczbowymi dla zadań szkolnych są: wagi dla szkół wiejskich i małomiasteczkowych, wagi zależne od stopnia awansu zawodowego nauczycieli, wagi dla uczniów niepełnosprawnych, wagi dla szkół sportowych, szkół ponadpodstawowych, ponadgimnazjalnych i zawodowych, wagi dla szkół artystycznych i dla szkół mniejszości narodowych.

Wagi dla szkół wiejskich i małych miast do 5 tys. mieszkańców odnoszą się do szkół podstawowych i gimnazjów, dlatego dotyczą tylko samorządów gminnych. W 2015 roku wynosiły odpowiednio 0,40 i 0,27. Wagi te mają na celu podwyższyć środki finansowe przeznaczane tym gminom ze względu na małą liczbę uczniów. Koszt jednostkowy ucznia na obszarach wiejskich jest większy niż na obszarach miejskich. Waga ta ma więc zapobiegać zamykaniu nierentownych szkół i wyrównywać środki przeznaczane na finansowanie oświaty w stosunku do obszarów miejskich. Ma to odciążyć finansowo samorządy, które musiałyby pokryć różnicę z własnych budżetów.

Przy naliczaniu subwencji brany jest także pod uwagę stopień awansu zawodowego nauczycieli pracujących w placówkach oświatowych na terenie danego JST. W tym celu obliczany jest tzw. wskaźnik korygujący

$$D_i = W_r + (1 - W_r) * W_{a,i}$$

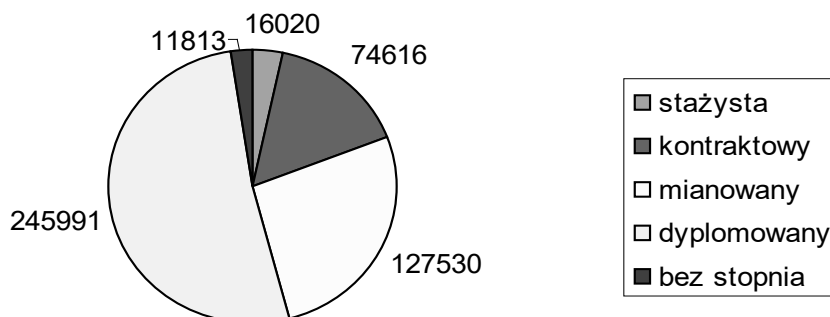
gdzie:

- W_r – stała wartość dla wszystkich JST 0,25 – oznacza średni dla całego kraju wskaźnik płacowy dla pracowników niepedagogicznych (administracji i obsługi),
- $W_{a,i}$ – płacowy wskaźnik struktury zatrudnienia pracowników pedagogicznych (nauczycieli). Do obliczania tego wskaźnika potrzebne jest średnie wynagrodzenie nauczyciela na poszczególnym stopniu awansu zawodowego, wskaźniki, które określają udział poszczególnych stopni awansu do ogółu nauczycieli zatrudnionych w JST oraz w całym kraju, liczbę osób pobierających naukę w danej JST z uwzględnieniem uczniów z terenów wiejskich i małomiasteczkowych.

Dla poszczególnych stopni awansu zawodowego wyznaczone są odpowiednie wagi. Przyjęto się, że im większy udział nauczycieli na wyższych stopniach awansu zawodowego (mianowani, dyplomowani), tym większa jest subwencja oświatowa. W roku szkolnym 2013/14 zatrudnionych było w przeliczeniu na etaty ok. 476 tys. nauczycieli na różnych stopniach awansu zawodowego.

Na rycinie 5 widać, że większość nauczycieli w Polsce posiada stopień zawodowy mianowany lub dyplomowany. Dla JST jest to korzystna sytuacja, ponieważ dzięki wyższym stopniom awansu zawodowego nauczycieli jednostki samorządowe otrzymują wyższą część oświatową subwencji ogólnej.

W algorytmie subwencji oświatowej dla uczniów niepełnosprawnych określone są specjalne wagi. Oprócz Standardu A identycznym dla wszystkich osób pobierających naukę kwota subwencji uzupełniona jest o dodatkową kwotę wynikającą z rodzaju niepełnosprawności. Kwotę tę uzyskuje się poprzez pomnożenie średniej kwoty subwencji na jednego ucznia z danego roku przez odpowiednią wagę.

Rycina 5. Stopnie awansu zawodowego nauczycieli w roku szkolnym 2013/14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2013/2014.

Wagi dla uczniów niepełnosprawnych określone są co roku w Rozporządzeniu MEN w sprawie sposobu podziału subwencji oświatowej dla JST. Na 2015 rok przewidziano następujące wagi:

- dla uczniów z upośledzeniem w stopniu lekkim (p4 = 1,40),
- dla uczniów słabowidzących, niewidomych, z niepełnosprawnością ruchomą w tym z afazją (p5 = 2,90),
- dla uczniów słabosłyszących, niesłyszących, z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym (p6 = 3,60),
- dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi wraz z autyzmem (p7 = 9,50),
- dla uczniów niepełnosprawnych w oddziałach integracyjnych (p8 = 0,80) (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2014r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2015).

Wymienione wyżej wagi powodują zwiększenie środków finansowych na uczniów niepełnosprawnych. W 2012 roku łącznie na uczniów niepełnosprawnych przeznaczono ok. 9% całej subwencji oświatowej, przy 3% udziale wszystkich osób pobierających naukę (3,47 mld zł z 38,7 mld zł) (Kubiczki 2012).

Wagi przyznawane są także dla określonych typów szkół takich jak szkoły ponadgimnazjalne i zawodowe, sportowe, dla mniejszości narodowych, artystyczne itp. Algorytm subwencji oświatowej dodatkowo uwzględnia zadania pozaszkolne, nałożone na samorządy i przez nie realizowane. Do tych zadań zalicza się:

- zarządzanie przedszkolami specjalnymi, oddziałami przedszkolnymi działającymi przy szkołach podstawowych ogólnodostępnych, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, młodzieżowymi ośrodkami wychowawczymi, specjalnymi placówkami wychowawczymi, centrami kształcenia praktycznego i ustawicznego, bibliotekami oraz świetlicami szkolnymi,
- prowadzenie internatów i burs,
- prowadzenie młodzieżowych schronisk szkolnych oraz domów dziecięcych,
- udzielanie dla uczniów pomocy materialnej (Herbst, Herczyński i in. 2009).

Na przestrzeni lat liczba wag wzrosła ponad dwukrotnie. Rosnąca liczba tych współczynników spowodowana jest m.in. oczekiwaniami samorządów, które chcą otrzymywać dodatkowe środki ze względu na wykonywane przez nie zadania oświatowe, które nie są uwzględnione dotychczas w algorytmie. Skutkiem dodawania kolejnych wag jest zwiększenie komplikacji przy naliczaniu subwencji oraz zmniejszenie znaczenia już istniejących współczynników. Obecnie używany coraz bardziej skomplikowany algorytm trudno jest ocenić pod względem racjonalności (Herbst, Herczyński i in. 2009).

Innym źródłem finansowania oświaty są dotacje. Zgodnie z ustawą o finansach publicznych dotacje definiuje się jako zasoby finansowe podlegające szczególnym zasadom rozliczania i pochodzące z budżetu państwa, budżetu JST albo z państwowych funduszy celowych przekazanych na finansowanie lub dofinansowanie zadań publicznych (Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych). W budżetach JST dotacje tworzą zaraz za subwencjami drugie, co do wysokości, wsparcie finansowe pochodzące ze źródeł zewnętrznych. Państwo za ich pomocą ma wpływ na JST. Dotacja różni się od subwencji tym, że jest udzielana na cel, który jest ściśle określony, a środki, które nie zostały wykorzystane podlegają zwrotowi (Podstawka 2010). Ustawa dzieli dotacje na: przedmiotowe – zasoby skierowane na określone usługi lub wyroby, które są obliczane według stawek jednostkowych, podmiotowe – skierowane są dla ściśle określonych podmiotów wskazanych w odpowiedniej ustawie lub umowie międzynarodowej, celowe – przyznawane na konkretny cel.

Główną instytucją udzielającą dotacji celowych jest państwo. Są one przyznawane na różnego rodzaju zadania, m.in. na:

- Finansowanie zadań z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych JST ustawami,
- Finansowanie lub dofinansowanie JST w zakresie bieżących zadań własnych,
- Finansowanie zadań objętych mecenatem państwa w sferze kultury,
- Finansowanie lub dofinansowanie kosztów związanych z inwestycjami realizowanymi przez JST,
- Współfinansowanie programów finansowych pochodzących ze źródeł zewnętrznych, np. pochodzących z budżetu Unii Europejskiej (Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych).

Dotacje celowe stanowią większość dotacji przyznawanych jednostkom samorządu terytorialnego na oświatę. Pochodzą z budżetu państwa i są przesyłane bezpośrednio do budżetu województwa, który z kolei wysyła je do poszczególnych JST. Mogą być one przekazane zarówno na działalność inwestycyjną, jak i bieżącą. Na koniec roku kalendarzowego samorząd ma obowiązek wykonania rozliczenia z otrzymanych dotacji.

Jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje z budżetu państwa na inwestycje oświatowe (np. budowę szkoły), które w drodze wyjątku nie muszą być objęte regionalnym programem rozwoju. Wysokość tej dotacji nie może przekroczyć 50% całości zaplanowanych kosztów związanych z daną inwestycją. Wymóg ten ma za zadanie zapobiegać zawyżaniu inwestycji przez JST w celu uzyskania większego dofinansowania (Maj-Waśniowska, Góral 2010). W razie gdy JST otrzymało dotacje, a nie wykorzystało jej w danym roku kalendarzowym, zmuszona jest zwrócić do budżetu

państwa różnicę otrzymanej dotacji i wydatków poniesionych ze środków własnych.

Oprócz celów inwestycyjnych w zakresie oświaty dotacje przeznaczane są również na różnego rodzaju zadania własne, realizowane przez JST. W 2015 roku najwięcej środków dla JST w dziedzinie oświaty budżet państwa przekazał na zadania w ramach: dotacji na pomoc materialną dla uczniów, dotacji na wychowanie przedszkolne, dotacji na podręczniki, materiały edukacyjne i ćwiczeniowe, dotacji w ramach programu „Wyprawka Szkolna”.

Jednym z zadań własnych bieżących jednostek samorządu terytorialnego jest zagwarantowanie pomocy materialnej dla uczniów pochodzących z rodzin biedniejszych. Pomoc materialna może być udzielana w formie stypendium oraz zasiłku socjalnego. Obydwa świadczenia przeznaczone są na pokrycie kosztów ponoszonych w związku z edukacją ucznia. Samorządy mogą otrzymać od państwa pomoc w postaci dotacji celowej (Ciszewski 2014). Na ten cel państwo przekazuje dotacje samorządom gminnym w wysokości uzależnionej od: średnich dochodów w gminie na jednego mieszkańca, ogólnej liczby dzieci (6-18 lat), które są zameldowane na pobyt stały w gminie, liczby osób, którym przyznano zasiłek okresowy (Ustawa z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty). Aby uzyskać dotację celową na pomoc materialną gmina musi wygospodarować wkład własny ze swojego budżetu. Dotacja nie może przekroczyć 80% całości realizowanego zadania. Gminy, nie mogące wygospodarować wykładu własnego, nie otrzymają środków dotacyjnych z budżetu państwa (Ostrowska 2014).

Następną dotacją celową przekazywaną z budżetu państwa dla JST są środki na wychowanie przedszkolne. Obowiązek ten wprowadziła ustawa z dnia 13 czerwca 2013r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, a funkcjonuje od roku szkolnego 2013/14. W założeniu ustawy gminy m.in. muszą zapewnić uczniom 4-letnim (od 1 września 2015r.) i 3-letnim (od 1 września 2017r.) miejsca w placówce na realizację wychowania przedszkolnego oraz ograniczyć wysokość opłat za dodatkowe godziny pobieranych od rodziców (powyżej 5 godzin) do maksymalnie 1 zł. Na wykonanie tych zadań samorządy otrzymują dotację celową z budżetu państwa. Może być ona przeznaczana tylko na wydatki bieżące realizowanego zadania (np. płace nauczycieli), a podział tej dotacji na poszczególne gminy dokonuje Minister. Środki przekazywane są gminom przez wojewodów i rozliczane są na koniec roku kalendarzowego (Ustawa z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty). Wysokość tej dotacji uzależniona jest od liczby dzieci korzystających z wychowania przedszkolnego na terenie gminy ustalonej na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej na dzień 30 września roku poprzedniego oraz ogólnej kwoty rocznej dotacji na jednego ucznia (w 2014 roku wynosi 1207,97 zł). Na 2015 rok wysokość dotacji zaplanowano na łączną kwotę 1,64 mld zł.

Dotacja celowa na podręczniki, materiały edukacyjne i materiały ćwiczeniowe, zwana inaczej dotacją podręcznikową, została wprowadzona ustawą z dnia 30 maja 2014 roku. Ten akt prawny obarcza szkoły obowiązkiem zapewnienia wszystkim uczniom bezpłatnego podręcznika, materiałów ćwiczeniowych oraz materiałów edukacyjnych do zajęć z obszaru kształcenia ogólnego. Ustawa wprowadzana jest stopniowo, tj. w roku szkolnym 2014/15 dotyczyła tylko I klasy szkoły podstawowej, a już w 2015/16 klasy I, II, IV szkoły podstawowej oraz klasy I gimnazjum. Docelowo do roku 2017 wszyscy uczniowie klas szkół podstawowych i gimnazjum mają mieć możliwość korzystania z bezpłatnych podręczników i materiałów do ćwiczeń. Obecny rząd zamierza to zmienić.

Dotacja celowa w ramach rządowego programu „Wyprawka szkolna” przeznaczona jest na dofinansowanie zakupu podręczników i ćwiczeń dla rodzin o niskich dochodach oraz dla uczniów o określonych stopniach niepełnosprawności. W 2014 roku program ten obejmował uczniów klasy II, III i VI szkoły podstawowej, klasy III szkoły ponadgimnazjalnej, II, III i VI klasy ogólnokształcącej szkoły muzycznej I stopnia, klasy VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia, klasy VI ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych, klasy III liceum plastycznego oraz klasy III i IX szkoły baletowej. Warunkiem uzyskania pomocy było nieprzekroczenie progu dochodowego na poziomie 539 zł netto na osobę, a w przypadku uczniów niepełnosprawnych orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Maksymalna kwota dofinansowania wyniosła 225 zł dla uczniów zwykłych oraz od 175 do 770 zł dla uczniów niepełnosprawnych. W roku szkolnym 2015/16 Wyprawka szkolna będzie obejmowała tylko uczniów III klasy szkoły podstawowej, III klasy ogólnokształcącej szkoły muzycznej I stopnia oraz IV klasy technikum. Ograniczenie liczby klasy spowodowane jest m.in. wprowadzeniem dotacji celowej na podręczniki. Kryterium dochodowe w stosunku do roku 2014 zostało podniesione do poziomu 574 zł netto na osobę, natomiast nie zmieniły się zasady odnośnie przyznawania pomocy uczniom niepełnosprawnym. Według szacunkowych danych MEN z dotacji w roku szkolnym 2014/15 skorzysta 227 tys. osób, w tym 105 tys. z orzeczeniem niepełnosprawności, a łączna wysokość dofinansowania wyniosła 51 mln zł (Adamowska 2014).

Wymienione wyżej środki stanowią większość dotacji przeznaczonych na oświatę. Pozostałe w większości przypadków są jednorazowe i na ściśle określony cel. Przykładem może być wprowadzony w 2015 roku program Książki Naszych Marzeń, który ma na celu dofinansowanie bibliotek szkolnych. Dotacje celowe z budżetu państwa na finansowanie i dofinansowanie zadań własnych JST w 2014 roku w dziale Oświata i Wychowanie wyniosły łącznie 1,62 mld zł (w 2013 – 0,57 mld. zł), a w dziale Edukacyjna Opieka Wychowawcza 0,47 mld zł (w 2013 – 0,47 mld zł). Przyczynom tak dużego wzrostu dzia-

łu Oświata i Wychowanie (prawie 184%) jest m.in. wprowadzenie nowych dotacji celowych, takich jak wychowanie przedszkolne oraz dotacji na podręczniki. W 2015 roku i późniejszych latach przewiduje się dalszy wzrost udziału dotacji celowych w finansowaniu oświaty.

Z całości części oświatowej subwencji ogólnej co roku w ustawie budżetowej wyodrębnia się rezerwę oświatową. Osobą dysponującą tymi środkami jest minister do spraw finansów publicznych, który wspiera się opinią i informacjami od ministra do spraw oświaty i wychowania oraz przedstawicieli JST. Podział pomiędzy jednostkami następuje nie później niż 30 listopada każdego roku. Środki pochodzące z rezerwy przekazuje samorządom Minister Finansów (Ustawa z dnia 13 listopada 2003 roku o dochodach jednostkach samorządu terytorialnego) Każdego roku ustala inne kryteria podziału rezerwy oświatowej. Na 2015 rok MEN ustaliło następujące zadania:

- wzrost zadań szkolnych oraz pozaszkolnych spowodowanych powiększeniem się ogólnej liczby uczniów przeliczeniowych w porównaniu z informacjami wykorzystanymi przy naliczaniu subwencji oświatowej w 2015 roku,
- pomoc dla JST w przypadkach zdarzeń losowych (np. powódź),
- zakup pomocy dydaktycznych oraz innego wyposażenia szkolnego,
- korekty kwot subwencji oświatowej spowodowanych błędami statystycznymi,
- koszty generowane przez nauczycieli, którzy odchodzą na emeryturę oraz odprawy,
- inne zadania mające jednorazowy charakter, nie uwzględnione w subwencji (Pismo Ministerstwa Edukacji Narodowej w sprawie kryteriów podziału 0,4% rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej na rok 2015).

Rezerwa oświatowa odliczana jest z części oświatowej subwencji ogólnej w wysokości określonej w założeniach danego roku. Przez dłuższy okres czasu rezerwa miała stałą wartość procentową na poziomie 0,6% subwencji oświatowej. Dopiero w 2012 roku została obniżona do poziomu 0,25, a w następnym roku podwyższona do 0,4%. W 2014 roku kwota rezerwy oświatowej wyniosła 158 mln zł.

Finansowanie ze środków budżetów JST

Przemiany ustrojowe z końca XX wieku nałożyły na samorządy obowiązek prowadzenia i zarządzania szkołami znajdującymi się na ich terenie, dlatego konieczne było zapewnienie im odpowiednich środków finansowych. Głównym źródłem finansowania oświaty przez JST są otrzymywane z budżetu państwa części oświatowa subwencji ogólnej oraz dotacje celowe na określony cel. Jednostki samorządowe mogą ponadto składać wnioski o udostępnienie środków z rezerwy oświatowej. Jeżeli powyższe źródła nie są wystarczające do pokrycia wszystkich wydatków poniesionych na zadania szkolne

i pozaszkolne, JST zmuszone jest pokryć różnicę ze środków własnych (Smołkowska 2010).

Poziom wykorzystania części oświatowej subwencji ogólnej przez samorządy jest zróżnicowany. Dla niektórych subwencja oświatowa wystarcza na wszystkie zadania w związku z prowadzeniem szkół, a nawet w budżecie pozostają wolne środki, które mogą przeznaczyć na dowolny cel. Samorządy te stanowią jednak mniejszość, dla większości subwencja oświatowa jest niewystarczająca i resztę wydatków zmuszone są pokryć z dochodów własnych. Została przyjęta zasada, by subwencja oświatowa pokrywała przynajmniej wydatki płacowe pracowników szkoły, a reszta wydatków bieżących, w tym np. kupno materiałów biurowych i środków czystości, były ponoszone przez JST (Maj-Waśniowska, Góral 2010). W kraju to głównie samorządy gminne z terenów wiejskich oraz miejsko-wiejskich najczęściej dopłacają do finansowania oświaty, natomiast w dużej części powiatów środki przyznane z budżetu państwa starczą na zrealizowanie zadań szkolnych i pozaszkolnych.

Do obowiązków nałożonych na JST w związku z prowadzeniem oświaty na ich terenie wchodzi:

- zagwarantowanie obsługi finansowej oraz administracyjnej szkół,
- przeprowadzanie remontów szkół oraz innych zadań inwestycyjnych,
- doposażenie szkół w sprzęt oraz pomocy dydaktycznych,
- utrzymanie odpowiednich warunków higienicznych i bezpieczeństwa szkoły.

Do realizacji wyżej wymienionych zadań samorządy często powołują organy obsługi ekonomiczno-administracyjnej szkół.

Dodatkowymi wydatkami samorządów gminnych, które nie są uwzględnione w subwencji oświatowej, są np. koszty związane z zadaniem wychowania przedszkolnego dzieci, a co za tym idzie prowadzeniem i funkcjonowaniem oddziałów przedszkolnych i przedszkoli. Do 2013 roku gminy miały obowiązek z własnych środków pokryć całość wydatków związanych z tym zadaniem. Od roku szkolnego 2013/14 zaczęła obowiązywać tzw. ustawa przedszkolna, dzięki której samorządy otrzymały z budżetu państwa środki w postaci dotacji celowej na realizację tego zadania. W większości przypadkach nie pokrywa ona jednak całości wydatków związanych z wychowaniem przedszkolnym, a brakującą część gminy muszą nadal pokrywać ze środków własnych.

Kolejnym zadaniem nałożonym na JST jest zorganizowanie transportu lub zwrot kosztów dojazdu ponoszonych przez rodziców uczniów, których odległość między adresem zamieszkania a szkołą wynosi:

- ponad 3 km dla dziecka 5-letniego realizującego wychowanie przedszkolne,
- ponad 3 km dla uczniów klas I-IV szkoły podstawowej,

- ponad 4 km dla uczniów klas V i VI szkoły podstawowej, gimnazjów,
- dla wszystkich uczniów niepełnosprawnych szkoły podstawowej i gimnazjów, a także do szkoły ponadgimnazjalnej dla uczniów z niepełnoprawnością ruchową oraz z upośledzeniem umysłowym w stopniu znacznym lub umiarkowanym (Ustawa z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty).

Koszty związane z dowożeniem do szkół dotyczą głównie gmin wiejskich, a główną przyczyną jest duża odległość występująca między szkołami a miejscem zamieszkania ucznia. Samorządy gminne bardzo często organizują bezpłatny transport dla wszystkich swoich uczniów. Na ten cel budżet państwa w żaden sposób nie rekompensuje samorządom poniesionych wydatków, przez co samorządy zmuszone są pokrywać całość ze środków własnych.

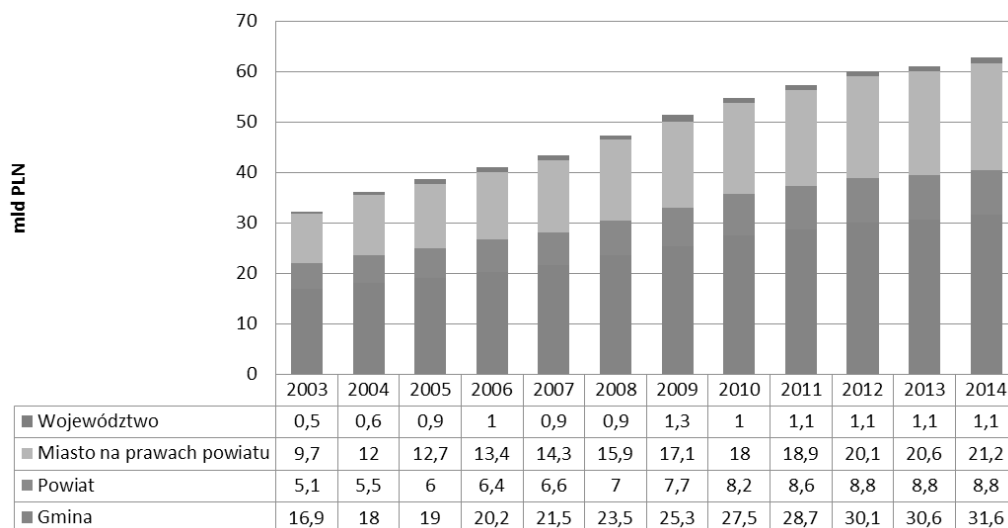
Poza wymienionymi wyżej zadaniami samorządy często w podległych im placówkach utrzymują stołówki lub dofinansowują świetlice szkolne. Z tego tytułu mogą być pobierane opłaty od rodziców, których dzieci korzystają, lecz dochody z tego tytułu pokrywają tylko małą część całości wydatków. Resztę samorządy muszą pokryć z własnych dochodów (Pery, Kmita 2014).

stwa². JSTz dochodów własnych (nie uwzględniając części oświatowej subwencji ogólnej oraz dotacji celowych) pokrywają ok. 34% wszystkich wydatków ponoszonych na oświatę. Łączna kwota w 2014 roku wyniosła ok. 21,3 mld zł.

Finansowanie ze środków Unii Europejskiej

Wejście w 2004 roku Polski do Unii Europejskiej umożliwiło pozyskanie dodatkowych środków finansowych dla różnych segmentów gospodarki, w tym także dla oświaty. Zasoby finansowe przekazywane są za pomocą różnych funduszy, programów oraz instrumentów. W perspektywie finansowej na lata 2007-2013 istniało 5 funduszy dostępnych na finansowanie oświaty.

Pomoc finansowa pochodząca z Unii Europejskiej, z których Polska korzystała w perspektywie finansowej 2007-2013, była przyznawana w ramach programów operacyjnych. Środki przeznaczone na dofinansowanie oświaty pochodziły głównie z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL) w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Program ten ma na celu głównie ułatwienie pełnego wykorzystania potencjału, jakim są zasoby ludzkie. Doprowadzić ma do tego wzrost zatrudnienia, zwiększenia przystosowania się firm do zmieniających się warunków w gospo-

Rycina 6. Wydatki na oświatę z budżetu JST wg typu w latach 2003-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

W latach 2003-2014 widoczny jest systematyczny wzrost wydatków ponoszonych przez jednostki samorządu terytorialnego. Rycina 6 uwzględnia otrzymane przez samorządy z budżetu państwa subwencje oświatowe i dotacje. W 2014 roku JST wydatkowały ok. 62,65 mld zł na oświatę i wychowanie. W związku z prowadzonymi zadaniami szkolnymi i pozaszkolnymi ok. 50% wszystkich wydatków ponoszą gminy, 14% powiaty, 34% miasta na prawach powiatu oraz niecałe 2% wojewódz-

darce, podniesienie wykształcenia obywateli oraz zmniejszenie wykluczenia społecznego. Głównymi obszarami działania jest edukacja, zatrudnienie oraz integracja społeczna.

Polska oświata w wyniku realizacji programu uzyskała środki w kwocie 2,3 mld EUR w ramach

² Dział 801 „Oświata i wychowanie” oraz dział 854 „Edukacyjna opieka wychowawcza” wg Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczegółowej kwalifikacji dochodów i wydatków oraz przychodów i rozchodów środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. z dn. 12 marca 2010 r.), za 2014 r.

dwóch priorytetów: priorytet III – „Wysoka jakość oświaty” – budżet 855 mln EUR i priorytet IX – „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach” – budżet 1 448 mln EUR (<http://www.efs.men.gov.pl/index.php/fundusze-dla-edukacji/609-fundusze-unijne-dla-oswiaty>).

Priorytet III należy do tzw. priorytetów centralnych lub ponadregionalnych. Oznacza to, że działania mogą obejmować teren całego kraju, a nie pojedynczych szkół lub innych placówek oświatowych. Przykładem mogą być działania mające na celu wdrożenie reformy podstawowej kształcenia ogólnego. Za koordynację tego priorytetu odpowiada Ministerstwo Edukacji Narodowej. Projekty systemowe stanowią w tym przypadku większość, czyli decyzje o przyznaniu dofinansowania nie są poprzedzone konkursami. W ramach tego priorytetu m.in. dokonano modernizacji Systemu Informacji Oświatowej.

Priorytet IX zalicza się do priorytetów regionalnych – projekty rozwojowe dla szkół. Na samorządach wojewódzkich spoczywa odpowiedzialność za jego wdrożenie. Środki kierowane są przede wszystkim do indywidualnych osób. Do działań tego priorytetu należą zadania realizowane w zakresie wspierania rozbudowy infrastruktury przedszkolnej, uruchomienia i przygotowania projektów służących wyrównywaniu szans edukacyjnych oraz poprawy jakości szkolnictwa zawodowego. Oprócz tego środki mogą być przeznaczone na rozwój kompetencji zawodowych nauczycieli. Jednostki w ramach tego priorytetu wybierane są na drodze konkursu (Wiśniewski 2012).

W perspektywie finansowej 2014-2020 Program Operacyjny Kapitał Ludzki został zastąpiony Programem Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój. Program ten funkcjonuje na podobnych zasadach. Przewidziana wielkość środków finansowych wynosi 4,42 mld EUR.

Wnioski

Oświata finansowana jest z różnych środków w tym z budżetu państwa, budżetu jednostek samorządu terytorialnego i ze źródeł pozabudżetowych, w tym środków Unii Europejskiej i prywatnych. Głównym źródłem finansowania szkolnictwa jest budżet państwa z którego pochodzą subwencje i dotacje transferowane do budżetów samorządów terytorialnych. Wydatki publiczne na oświatę od piętnastu lat systematycznie rosną zarówno w wymiarze ogólnym jak i w przeliczeniu na jednego ucznia. Z ogólnej subwencji oświatowej około 62% otrzymują gminy. Zwiększenie finansowania oraz pozytywne zmiany w strukturze stopnia awansu nauczycieli stanowią podstawę poprawy jakościowej jaka ma miejsce w systemie oświaty.

Występujący system finansowania oświaty w Polsce cechuje się wysoką złożonością. Głównym źródłem środków przeznaczonych na sfinansowanie zadań oświatowych pochodzi z subwencji oświatowej przekazywanej z budżetu państwa. W przeciągu kilkunastu lat istnienia stała się ona bardzo skomplikowana, a tym samym trudna do wyliczenia. Wśród pozostałych źródeł finansowych oświaty w ostatnich latach na uwagę zwraca fakt wzrostu znaczenia dotacji celowych oraz środków pochodzących z Unii Europejskiej. Dla większości JST wymienione wyżej elementy finansowania ze źródeł zewnętrznych nie są wystarczające, a różnice są pokrywane z dochodów własnych. Dla samorządów (przede wszystkim gmin wiejskich) jest to duże obciążenie budżetów, przez co odbija się to na niedoinwestowaniu innych zadań. Do pozytywnych trendów należy zaliczyć fakt, że środki przeznaczone na oświatę i wychowanie z roku na rok systematycznie rosną, co daje podstawę dla poprawy jakości edukacji w całym kraju. Dobra sytuacja gospodarcza, w jakiej aktualnie znajduje się Polska, pozwala przypuszczać, że trend ten w następnych latach powinien być utrzymany.

Literatura:

1. Adamowska M. (2014), *Jak dostać zwrot pieniędzy za szkolne podręczniki*. Gazeta Wyborcza, 28.08.2014.
2. Ciszewski P. (2014), *Pomoc materialna dla uczniów – Stypendia i zasiłki szkolne oraz stypendia motywacyjne*. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
3. Herbst M., Herczyński J., Levitas A. (2009), *Finansowanie oświaty w Polsce – diagnoza, dylematy, możliwości*. Wydawnictwo naukowe SCHOLAR, Warszawa.
4. Korolewska M. (2010), *Rola państwa w finansowaniu oświaty*. Studia BAZ, Nr 2(22), s. 153-178.
5. Kubicki P. (2012), *Finansowanie edukacji ucznia z niepełnosprawnością*. SGH, Warszawa.
6. Maj-Waśniowska K., Góral R. (2010), *Zasada adekwatności w finansowaniu zadań oświatowych jednostek samorządu terytorialnego w Polsce*. Zeszyt naukowy nr 840, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków.
7. OECD (2014), *Education at a Glance 2014*, Paris.
8. Ofiarski Z. (2002), *Subwencje i dotacje jednostek samorządu terytorialnego*. Wydawnictwo Difin, Warszawa.
9. Ostrowska A. (2014), *Dotacje celowe z budżetu państwa na zadania samorządu terytorialnego, a konstytucyjna zasada adekwatności*. Prawo Budżetowe Państwa i Samorządu, 2(2), s. 59-78.
10. Pery A., Kmita D. (2014), *Świetlica – szkolną przestrzenią czasu wolnego*. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa.
11. Podstawka M. (red.) (2010), *Finanse*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

12. Smółkowska U. (2010), *Wydatki na oświatę i wychowanie jednostek samorządu terytorialnego w latach 2004-2008*. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa.
13. Wiśniewski J. (2012), *Wykorzystanie środków na rzecz szkół z Priorytetu III i Priorytetu IX*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

Netografia:

14. Dziedziny Bazy Wiedzy, GUS, <http://swaid.stat.gov.pl/SitePages/StronaGlownaDBW.aspx> (data dostępu: 12.09.2015).
15. Oficjalna strona Funduszy Europejskich: <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/zasady-dzialania-funduszy/czym-sa-fundusze-europejskie/> (data dostępu: 05.06.2015).
16. Fundusze unijne dla oświaty - MEN, <http://www.efs.men.gov.pl/index.php/fundusze-dla-edukacji/609-fundusze-unijne-dla-oswiaty> (data dostępu: 05.06.2015).

Akty prawne:

17. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2014r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2015 (Dz. U. poz. 1977).
18. Ustawa budżetowa na rok 2015 z dnia 15 stycznia (Dz. U. z 2015r., poz. 153).
19. Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego terytorialnego (Dz.U. nr 203, poz. 1966).
20. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. 2009 Nr 157 poz. 1240).
21. Pismo Ministerstwa Edukacji Narodowej w sprawie kryteriów podziału 0,4% rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej na rok 2015, Warszawa 24 lutego 2015.